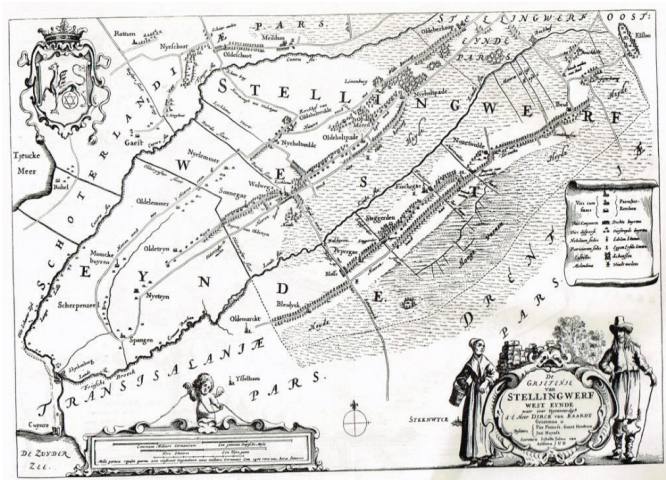
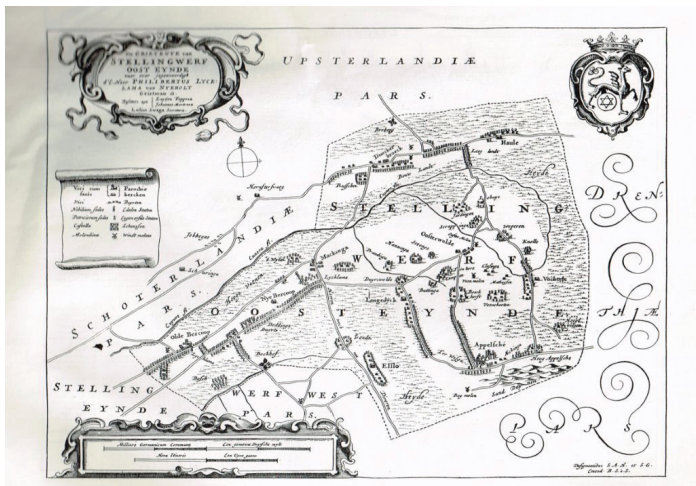

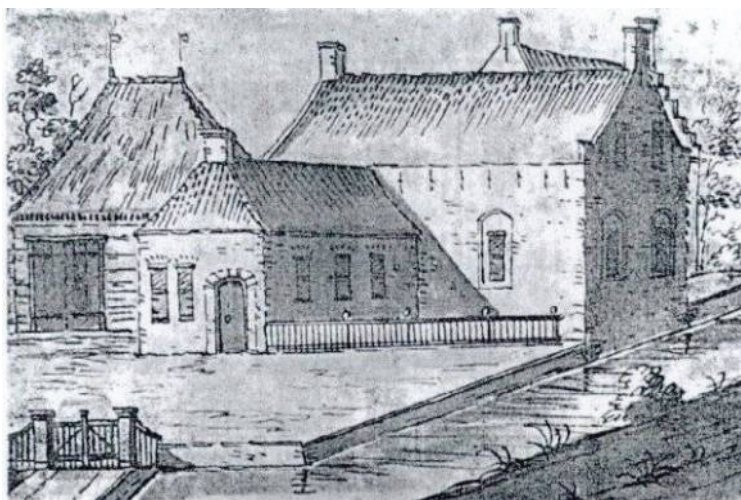
De bijzondere geschiedenis van Stellingwarf

Stellingwarf

Stellingwarf, zo heette ons gebied tot 1517. In dat jaar, nu net 500 jaar geleden, werd het gebied opgesplitst in Oost- en Weststellingwarf. Het hoorde toen nog maar 17 jaar bij de provincie Fryslân. Daarvoor was het vanaf 1309 een min of meer zelfstandig (boeren)republiekje. En nog eerder, dus voor 1309, viel het onder Overijssel en Drenthe.

Op de kaarten uit de eerste helft van de 18e eeuw in de Schotanus atlas zie je links Ooststellingwarf en rechts Weststellingwarf.

Lyckele Ebelens of Eebles was vanaf 1505 de eerste grietman ('burgemeester') van Stellingwarf, en in dienst van George, zoon van hertog Albrecht van Saksen. Albrecht was in 1498 'heer' geworden van een paar Friese gebieden, maar ook van Stellingwarf. In 1515 verkocht George Friesland aan Karel V, hij zorgde ervoor dat Floris van Egmond stadhouder werd. Lyckele Ebelens bleef George en Karel V steeds trouw, ook toen de hebzuchtige hertog van Gelre heel Friesland in handen wilde krijgen. De Geldersen plunderden in 1514 Lyckeles stins onder Nijeholtpade, en vernielden die zelfs in 1515.

De bewoners

Vroeger woonden hier vooral veel kleine boeren. Zij hadden een paar koeien, soms zelfs maar een. Vaak hadden ze ook een paar geiten, schapen of ander kleinvee. Bijna alle kleine boeren verdienden ook wel wat geld door bijvoorbeeld klompen te maken, of bijen te houden, of hadden een klein winkeltje aan huis.

Voor het eten zorgden ze ook zelf. Ze verbouwden zelf de groenten in een tuin bij huis en op het land verbouwden ze vooral rogge en aardappels. Bij huis stonden ook vaak wel een paar fruitbomen, zoals appel-, peren- en pruimenbomen. Voor melk zorgden de koeien en geiten.

Op veel plekken zat er veen in de grond, zodat er ook turf gegraven kon worden voor het verwarmen van het huis en voor het koken. En uit de vele bossen werd natuurlijk hout gehaald voor verschillende doeleinden.

De Biezenhutte bij Oosterwolde was een mooi voorbeeld van een kleinere Saksische boerderij. Helaas werd deze aan het einde van de 20e eeuw afgebroken. Al sinds 1732 staat er een klokkenstoel in Nijeholtwolde. Door de eeuwen heen is die natuurlijk wel eens vernieuwd. Deze klokkenstoel heeft een mooi helmdag met daar bovenop een windhaantje.

Gebouwen

Veel bijzondere gebouwen zijn er in onze regio niet te vinden. Zo zijn er maar een paar voorbeelden over van wat grotere gebouwen en van oude Saksische boerderijen. Wel zien we in verschillende dorpen nog klokkenstoelen en molens. De meeste molen waren graanmolens, waar vooral rogge werd gemalen. De klokken in de klokkenstoelen werden gebruikt om berichten door te geven. Niet alleen de tijd, maar de klokken werden ook geluid als er gevaar was of brand, of wanneer er iemand was overleden.

Bij Appelscha vind je veel mooie en voor ons land unieke zandverstuivingen. Op de rechterfoto zie je de rivier De Lende bij Steggerda. De rivieren De Lende en De Kuunder zijn misschien wel de meest bepalende elementen van het Stellingwerf landschap.

Landschap en natuur

Stellingwarf heeft heel veel mooie en verschillende natuurgebieden en landschapsvormen. Zo vind je hier o.a. oude en zeldzame veengebieden, zandverstuivingen, moerasgebieden en bossen. Omdat de diversiteit aan natuurgebieden hier zo groot is, is Stellingwarf misschien wel dé regio in Nederland met de meeste soorten aan vogels! Maar je vind in al die gebieden natuurlijk ook veel soorten planten, struiken en bomen.

Vliege

*Een grote, dikke vliege is
echt waar, 't is ongeleugen,
op een mooie zoemerdag
van Amsterdam naor Stellingwarf toe vleugen.*

*Mar de schrik sleug him om 't hatte,
hi'j raekte hielemaol van streek
doe hi'j vanuut de hoogte
op de dörpies daelekeek*

*Hi'j docht, dit gaot verschrikkelijk mis,
et blijkt dat hier gien vliegveld is.*

Jan Veldhuizen

Kwaeken

*Drie kikkerds in een viever
zatten meziek te maeken
ieder op een plumpeblad
deur omstebeurt te kwaeken*

*Een ente zwom d'r henne en zee,
jim moe'n dat kwaeken staeken,
'k heb net de kiender in de slaop
ze zollen d'r wakker van raeken*

*De ooldste kikkerd zee, 't is goed,
hool ie mar gauw je snaeter
en evenpies laeter klont hiel zachies
slaop, entien slaop, over 't stille waeter*

Jan Veldhuizen

Et Stellingwarfs

Et Stellingwarfs is de tael die in Stellingwarf altied deur de meensken bruukt is. Et is een Nedersaksische tael, en dat hoolt in dat et familie is van et Drents, Grunnings, Sallaans, Twents, Veluws en Aachterhoeks. Et is dan ok een hiele aandere tael as et Fries dat veerderop in de perveensie praot wodt.

In et Stellingwarfs bin al hiel veul boeken schreven, ok kienderboeken. En... op alle basisschoelen bin d'r wel es lessen over et Stellingwarfs en ok wel es hiele mooie projekten!

Et Stellingwarfs het ommeraek veul mooie woorden.

We numen d'r hier tiene:

babbelegoegies - praatjes, fratsen

dangelen - knoeien, niet opschieten

fittelen - flink, gezwind lopen

goezebroek - domme persoon

jakkepoester - opschepper

klaeterjaeger – ratelpopulier

ommaeraek - ontzettend

nussieszuken - vitten naar aanleiding van kleinigheden

schoelpiepen - smoezen, stiekem uitvoeren, heel zachtjes bespreken

toolteren – schommelen

Op de volgende bladzijden staan een aantal vragen en opdrachten. Die hebben allemaal te maken met de onderwerpen waar je net over las. Veel antwoorden kun je vinden op de websites:

www.stellingwerf-heemkunde.nl | www.stellingwarfs.nl | www.stellingia.nl

© Stellingwarver Schrieversronte, 2018

Teksten en lesopdrachten: Sietske Bloemhoff

Oude afbeeldingen: Archief Stellingwarver Schrieversronte, Internet

Foto': Sietske Bloemhoff, behalve foto zandverstuiving (Sietze Veen) en foto ijsvogel (Ruurd Jelle van der Leij)

Vier vragen over Stellingwerf:

1. In welke dorpen staan de gemeentehuizen van Oost- en Weststellingwerf? Schrijf de namen ervan op in het Stellingwerfs en in het Nederlands.

2. Hoeveel dorpen heeft Ooststellingwerf en hoeveel dorpen zijn er in Weststellingwerf?

3. Veel Stellingwerver dorpen bestaan al heel lang, maar sommige zijn nieuwer. Probeer op te zoeken hoe oud jouw dorp is en hoe het toen heette.

4. Vanaf 1851 worden de gemeenten bestuurd zoals nu nog steeds; dus door de gemeenteraad, de burgemeester en de wethouders. Hoe werden voor 1851 in Stellingwerf burgemeesters genoemd?

Vijf vragen over de bewoners:

1. In de tekst wordt verteld dat heel veel Stellingwerfers vroeger boer waren van beroep. Maar niet alle mensen waren dat. Kun jij nog twee andere oude beroepen noemen?

2. Tegenwoordig zijn er, ook in de Stellingwerven, veel minder boeren. Kun je uitleggen waarom?

3. Veel mensen hielden vroeger bijen. Hoe wordt iemand die bijen houdt genoemd? En waarom houden mensen bijen?

4. Vroeger had je hier geen fabrieken. Probeer uit te zoeken welke fabriek het eerst bij jou in de buurt werd geopend.

5. Een tijdlang had bijna elk Stellingwerfs dorp een school. Naar welke school ga jij en hoe lang bestaat deze al?

Vier vragen en opdrachten over gebouwen:

1. In de Stellingwerven heb je niet heel veel echte oude gebouwen. Maar er zijn wel een paar, en je ziet hier ook wel bijzondere bouwwerken. Noem er vijf en vertel waar ze staan:

2. Vertel in het kort waar een klokkenstoel voor wordt gebruikt:

3. Veel dorpen hebben een kerk. Probeer uit te zoeken hoe oud de kerk in jouw dorp is. Wanneer er in het dorp niet een kerk is, probeer dan uit te zoeken of hoe oud de dichtstbijzijnde is:

4. Vroeger stonden er in een groot deel van de Stellingwerven Saksische boerderijen. Ze zijn nu bijna allemaal verdwenen. Zoek op en probeer uit te leggen wat een Saksische boerderij is:

Vier vragen en opdrachten over het landschap en de natuur:

1. Vertel in het kort over over het Stellingwerper landschap. Het is bijzonder, maar waarom?

2. In de Stellingwerven zijn er veel verschillende natuurgebieden. Zoek er vijf op en schrijf erbij waar je ze kunt vinden:

3. Noem vijf soorten vogels die in de Stellingwerven voorkomen:

4. De rivieren De Lende en De Kuunder zijn heel bekend in ons gebied. Maar er zijn natuurlijk meer stroompjes, kanalen en plassen in de Stellingwerven. Zoek er drie op en schrijf erbij waar je ze kunt vinden:

Vijf vragen over het Stellingwarfs:

1. Het Stellingwarfs is een Nedersaksische streektaal. Wat houdt dat in?

2. Hoe wordt jouw dorp in het Stellingwarfs genoemd?

3. Komen er in jouw dorp ook Stellingwerver straatnamen of Stellingwerver namen op gebouwen voor? Zo ja, welke?

4. Welke taal is ouder denk je, het Stellingwarfs of het Nederlands? Leg uit waarom je dit denkt:

5. In onze provincie wordt Stellingwarfs, Fries en Nederlands gesproken. Maar komen er van oudsher nog meer talen voor, en zo ja, welke?

Drie opdrachten over het Stellingwarfs:

*'Kom mar veerder ried mar deur
want ie bin aanst zo te plak
in oons mooie kleine dörpien
bin ie zo op jow gemak'*

*Deze tekst is te lezen op een van de vijf borden die
aan de toegangswegen van het dorp Oldeberkoop
staan. Het gaat om met elkaar vijf borden; alle tek-
sten zijn geschreven door Lamkje Hof-de Boer uit
Oldeberkoop (1908-1991).*

1. Vertaal de tekst die op het hierboven afgebeelde bord staat van het Stellingwarfs in het Nederlands:

2. Omcirkel het juiste antwoord:

Is een gelegouw: a. een roodborstje, b. een wielewaal, c. een spreekuw?

Is een siepel: a. een wortel, b. een ui, c. een aardappel?

Is een bolle: a. een ram, b. een stier, c. een hengst?

Is een beiepolle: a. een bessenstruik, b. een perenboom, c. een aardbeienplant?

Is een gritte: a. een zwaan, b. een ekster, c. een grutto?

Is een laom: a. een biggetje, b. een kalf, c. een lammetje?

3. Schrijf op de volgende bladzijde een kort verhaaltje waar in elk geval tien van de volgende Stellingwarver woorden in voorkomen:

waeter, katte, moes, komputer, speurtocht, huus, ekkelboom, veurjaor, zunne, aekelig, vekaansie, draeven, wille, peerden, kōrfballen, rieden, dattien, dörp:

[illegible]